VARIAȚIE ÎN CONSTRUCȚIA VERBULUI ÎN ROMÂNA VECHE

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti" al Academiei Române și *Universitatea din București*

1. Considerații preliminare

1.1. Variația din construcția verbului pentru secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, așa cum ne-o înfățișează corpusul excerptat (alcătuit din textele editate, de diverse tipuri, din perioada 1500–1780), este extrem de bogată şi de diversificată tipologic. Unele tipuri de variație au dispărut, dar cele mai multe, după cum se va vedea, se regăsesc și astăzi, cu singura deosebire că și-au restrâns mult frecvența de apariție.

1.2. Bogăția de fapte oferite de corpus permite realizarea unei tipologii a variațiilor din construcția verbului, precum şi o descriere mai detaliată a fiecărui tip. Dintre cele mai semnificative tipuri de variație sintactică şi morfosintactică a verbului din româna veche amintim:

● poziția variantă a auxiliarelor şi a cliticelor în raport cu verbul lexical (1a–c);

(1) a. Doamne sănt 50 derepți în oraşu, **piiardere-ai** aceia şi **n-ai cruța** acelui loc derept 50 derepți ce sănt într-însul? (PO.1582: 51 / 24)
b. Toți amu **învie-i-va** Dumnezeu (CC^2.1581: 36 / 37) vs şi-**i va aduna** (CC^2.1581: 37 / 1)
c. ce-**amŭ fost** datori să facemŭ, **făcut-amŭ** (CC^2.1581: 19 / 18)

● repetarea cliticului pronominal atașat verbului în antepunere şi în postpunere (2a–c), alături de construcția prototipică, cu cliticul nerepetat (2d,e); pentru detalii, vezi Uşurelu (2014: 359–83);

(2) a. şi **ş**-au pusu-**ş** trupurile ceale moarte (DPar.1683: 121 / II / 17^r)
b. care **ş**-au căscatu-**ş** gura (DPar.1683: 120 / II / 16^r)
c. de **s**-ar tăbărî-**să** oaste cât de mare (DPV.1673: 177)
d. care **ş**-au întors fața de la casa lui Iiacov (DPar.1683: 127 / II / 23^r)
e. nice pământul (…) **s**-ar cutremura (DPar.1683: 190 / III / 44^v)

● infinitiv cu „**a**" (3a) vs infinitiv cu „**de a**" (3b) vs. *bare-infinitive* (infinitiv fără „**a**" (3c)), variație care se adaugă celei preponderent morfologice infinitiv lung verbal (3d) vs infinitiv scurt (3e); pentru discuții amănunțite, vezi Nedelcu (2013);

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

(3) a. iar voi aveți cuvânt **a-i darea** răspunsu (DÎ.1600: XXXI)
b. loc **de a să ascunderea** nu iaste (Ev.1642: 200)
c. **scăpa** n-au unde; ca să putemŭ **cânta** şi **a grăi** (CC^2.1581: 108 / 8)
d. Să ne dea măriia lui **a ştirea** (DÎ.1600: XLIV)
e. de ne-ați dat **a şti** de rândul munților (DÎ.1592: LXXXII)

● infinitiv lung verbal vs infinitiv lung cu statut de categorie mixtă (vezi Pană Dindelegan 2014a şi bibliografia), ultimul apărând fie cu encliticul nominal „**-a**" şi regim tranzitiv (4b), fie cu encliticul nominal „**-a**" şi regim de genitiv (4c);

(4) a. Şi stătu nărodul de **aducere darure** (PO.1581–2: 217 / 6)
b. paie şi obroc deade lor, şi apă **de-a spălarea picioarele** aceluia (PO.1581–2: 64 / 32)
c. loc **de-a ținerea răvaşurilor** oraşului (CDicț.1691–7: 52)

● verbe modale cu ridicare a complementelor şi a cliticelor pronominale (5a–e) vs aceleaşi verbe fără ridicare de complemente şi de clitice (5f–g); vezi şi Nedelcu (2014);

(5) a. să **o putemŭ dobândi** de la Hristosŭ Isusŭ (CC^2.1581: 85 / 22–3)
b. noi **ne putemŭ vindeca** şi derepta (CC^2.1581: 279 / 32)
c. iară **acelŭ veşmântŭ nu-lŭ putemŭ avea** (CC^2.1581: 308 / 2)
d. nu **se cutezară apropiia** de însul (PO.1582: 214 / 30)
e. Deaci nu **mă cutedzu atinge** d-insă (Prav.1560: 230^r)
f. ca **să putemŭ** şi noi **a derepta toate lucrurile** cealea bunele (CC^2.1581: 85 / 21)
g. Ce omŭ **ară cuteza** (...) **a se apropiia** de un împăratŭ (CC^2.1581: 113 / 7)

● verbe impersonale cu ridicare de subiect şi acord (6a–d) vs impersonale cu ridicare de subiect fără acord (6e–f) vs impersonale fără ridicare de subiect (6g–h); pentru alte exemple, vezi Pană Dindelegan (2013);

(6) a. **Eu**$_{1SG}$ *trebuiesc*$_{1SG}$ de tine a mă boteza (CC^1.1567–8: 167 / 218^r)
b. **Câte lucrure**$_{PL}$ *trebuiesc*$_{3PL}$ să fie în rugăciune? (CS_{xii}.1608: 292)
c. **Trei lucrure**$_{PL}$ *se cad*$_{3PL}$ să aibă omul cine va să facă judecată şi dereptate (FD.1592–604: 148 / 533^r)
d. **Florinții**$_{PL}$ *se cad*$_{3PL}$ să lă fie omul stăpân (FD.1592–604: 140 / 510^r)
e. Dereptŭ aceaia [**noi**]$_i$ *trebuiaşte*$_{3SG}$ să ertămŭ greşalele fraților noştri (CC^2.1581: 47 / 27)
f. Şi [**aceştia toți**$_{PL}$]$_i$ *nu* le *se cade*$_{\mathbf{3SG}}$ în nuntă a se împreuna (Prav.1581: 166 / 219^r)
g. **trebuiaşte** [să dăm seama păntru ce-am luat Moldova] şi aşa **trebuiaşte** [să dezlegați lucrul] (DÎ.1600: XLIV)
h. Aşa **se cade** [să ne ispovedimŭ], cineşŭ păcatele sale (CC^2.1581: 157 / 19)

● infinitiv (7a,d,e) vs conjunctiv (7b,c,f); pentru detalii, vezi, printre alții, Frâncu (2001, 2009); Spătaru-Pralea (2013); Nedelcu (2013);

(7) a. Mai lesne amu iaste cămilei pren lăuntrulŭ urechile acului **a trece** decât bogatulŭ în împărăția lu Dumnezeu **să între** (CC^2.1581: 430 / 1–2)

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

b. ne se cade atunce şi mai aproape **să apropiemŭ** şi mai cu osârdie **a ne ruga** (CC^2.1582: 325 / 15–6)

● reflexiv pasiv (8a) vs pasiv cu auxiliar (8b); pentru detalii, vezi, printre ultimii, Delcă (2012);

(8) a. **dovedindu-să** că Pleşăştii sânt de satul Rădiu, iar nu de Bârsăneşti (DRH.A.1635: 169 / 134)
b. **dovedit iaste** de toți mai adevărații şi de crezut istorici că (...) (CIst.1700–50: 175)

● construcția cu „p(r)e" (9a) şi fără „p(r)e" (9b) a obiectului direct; vezi, printre alții, Dimitrescu (1973);

(9) a. Eu ştiu că pururea asculți **pre mine** (CC^2.1581: 96 / 19)
b. mişeii pururea aveți cu voi, e **mine** nu pururea aveți (CC^2.1581: 102 / 25)

● dublarea şi nedublarea obiectelor direct ((10a) vs (10b)) şi indirect ((10c) vs (10d));

(10) a. m-au lepădatŭ şi **m**-au urâtŭ **mine** Domnulŭ! [+dublare] (CC^2.1581: 140 / 6)
b. Cine de voi primeşte, **mine** primeşte [–dublare] (CT.1560-1: 21^r)
c. Şi décii **ş**-au luat **luiş** doamnă [+dublare] (ULM.~1725: 144)
d. pe fiică-sa Voichița au luat-o **şie** doamnă [–dublare] (ULM.~1725: 94)

● topică variantă a argumentelor, inclusiv a subiectului, oricare argument putând apărea în postpoziție față de verb (11a) vs în antepoziție (11b) vs în construcții perifrastice dislocate (11c–g);vezi Carabulea (2007); Dragomirescu (2013a,b).

Trebuie făcută observația că variația de topică se asociază adesea cu efecte discursiv-emfatice, care, dincolo de nişte tipare repetitive evidente (Pană Dindelegan 2014c) şi de paralelisme cu româna actuală, sunt greu de recunoscut de către un cercetător nevorbitor al etapei de limbă analizate.

(11) a. că *vor veni* asupra ta **zilele** izbândirei direpților şi *vor lega* **vrăjmaşii tăi** gard prejur de tine (Ev.1642: 155)
b. **Un fecior** a împăratului, anume Costantin, **el** *muri* (MC.1620: 185 / 115^v)
c. Şi de *va* **neştine** *muri* (TS.1551–3, în CLRV: 55 / 86^v)
d. Nu amu dentru alŭ mieu *să nu* **eu** *tremiță* duhulŭ (CC^2.1581: 473 / 37)
e. Deaci cându *va fi* **unchiul mainte** *luoat* nepoata (Prav.1581: 170 / 233^r)
f. De ***se va*** **omul** *sui* în ceriu (FD.1592–604: 122 / 466^r)
g. De *am* **eu** *făcut* ceva cu nedereptul (MC.1620: 154 / 71^v)

În studiul de față, atenția se va concetra asupra unui tip special de variație, variația de regim verbal, sau, altfel spus, variația care priveşte configurația argumentală a verbului. Fenomenul este înregistrat în numeroase lucrări anterioare, fie că este vorba de studii special destinate acestui aspect (Pană Dindelegan 1968), fie că apare menționat în lucrări cu caracter general (printre altele, Densusianu 1961 [1938]: 252–3), dar şi în studii lingvistice care însoțesc diversele ediții de texte.

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

1.3. Diferenţele dintre româna veche şi româna modernă nu privesc tipurile de organizare sintactică şi clasele sintactice de verbe, ci variaţia din construcţia verbului, mult mai bogată şi mai diversificată în limba veche decât astăzi. Verbe care apăreau cu un anumit tip de variaţie în româna veche şi-au fixat, ulterior, construcţia pentru un singur tipar sintactic, iar altele care apăreau preponderent cu un anumit tipar sintactic în limba veche şi-au schimbat clasa sintactică ulterior.

1.4. Variantele de construcţie se pot caracteriza prin sinonimie totală sau, dimpotrivă, fiecare tipar cunoaşte o specializare anume, până la posibilitatea de a actualiza o unitate lexicală distinctă (un nou verb). Se vor elimina din analiză variaţiile de construcţie ca reflex al unor sensuri diferite / unităţi verbale diferite. Nu interesează cazuri de variaţie precum: *sosi*$_1$ (copulativ) ‘a deveni’ (12a) vs *sosi*$_2$ ‘a fi de ajuns’ (12b) vs *sosi*$_3$ (verb de mişcare) ‘a ajunge la destinaţie’ (12c) sau *trebui*$_1$ (modal) ‘este necesar / posibil’ (12d) vs *trebui*$_2$ ‘a avea nevoie de’ (12e) etc.

(12) a. el *sosi* pizmeei rob (MC.1620: 152 / 68^{v})
b. Şi nu ne *soseaşte* câtu ne-au robit turcii şi tătarii pre-atâţia creştini (DÎ.1599: XVIII)
c. Şi când *era sosit* la pământul lui Canaan (PO.1582: 40 / 12)
d. *trebuiaşte* să-şŭ răstignească sine şi toate pohtele să le omoară (CC^2.1581: 70 / 19–20)
e. Şi cărora *trebuiaşte* de ale trupului trebuinţe (CC^2.1581: 43 / 12)

1.5. Rămân în discuţie numai cazurile de alegere sintactic liberă, deci de sinonimie a construcţiilor cu organizare sintactică diferită. Într-o descriere bazată pe corpus, pentru o epocă pe care vorbitorul nu a trăit-o, sinonimia (echivalenţa lexicală a diverselor construcţii) se stabileşte numai pe baza contextelor identice şi repetitive de utilizare.

Variaţiile se înregistrează, uneori, în aceeaşi frază sau în acelaşi text, la mică distanţă (13a–b); apar şi situaţii în care sunt legate prin coordonare (grupuri) nominale construite diferit, fiecare participând la alt tipar sintactic (13c–e). Dar, în cele mai multe cazuri, variaţiile apar în texte diferite ale aceleiaşi perioade, pentru care contextul permite recunoaşterea actualizării verbului cu acelaşi sens:

(13) a. fiecăruişŭ în zioa de apoi va plăti cândŭ va veni *să judece* **lumea** (CC^2.1581: 176 / 17)
b. Şi acesta iară va veni (…) *să judece* **a toată lumea** (CC^2.1581: 176 / 20)
c. de *nu va muri* **pentru binele** şi **adevărului** şi **pentru dereptatea** (CC^2.1581: 67 / 12)
d. Nu **spre** dereptatea noastră *nădăjduimŭ,* ce **spre mila şi eftenşugului** tău (CC^2.1581: 157 / 16)
e. ce *să domnească* **pre** peştii măriei, **şi dobitocului**, **pasirilor ceriului, şi jivinilor, şi a tot pământului**, şi **spre** toţi viermii (PO.1582: 20 / 26).

2. Argumente variante

Variaţiile de structură argumentală din româna veche sunt de mai multe tipuri (pentru tipologie şi inventar, vezi şi Pană Dindelegan 1968).

BDD-V1119 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

2.1. Variația Dat//PP, unde Dat semnifică argumentul obiect indirect, iar PP, argumentul obiect prepozițional, caracterizează verbe din seria:

a se apropia (Dat//PP „către", „de", „la")

(14) a. cine *se apropie* **necuraților draci** (CC[2].1581: 26/39); Şi *apropie-se* **lui** (CC[2].1581: 442 / 22)

b. Aceia *se apropiară* **către vlădici** (CPr.1566: 113); nici *se apropie* Jidovii **de Samareani** (CC[2].1581: 158 / 6); cât *nu se apropia* niminea **d-insă** (CLRV.1632-54: 198 / 113[r]); cu multă bucurie *se apropie* **la noi** (Ev.1642: 307)

a asculta (Dat//PP „de"//Ac)

(15) a. ce ei *nu ascultară* **lui Moise** (PO.1582: 172 / 20); derept aceasta să **veți asculta besedzilor** meale (PO.1582: 178 / 5)

b. ce *ascultă* **de tineri** (MC.1620: 107 / 16[v]); *să asculte* **de dascal** (MC.1620: 142 / 51[r])

c. cum *să asculte* **pre mine** faraon? (PO.1582: 148 / 30); El *nu ascultă* **sfatul** bătrânilor (MC.1620 / 107 / 16[r])

a se asemăna / a-şi semăna (Dat//PP „cu")

(16) a. Doamne, cine *se asamănă* **ție** dentre domnedzei? (PO.1582: 169 / 11); Ce nemică *nu-ş semăna* **frățâne-său** (MC.1620: 195 / 128[v]); *ne vom asemăna* **voao** (BB.1688: 25 / 15)

b. ce nemică *nu-ş semăna* la nărav **cu tată-său** (MC.1620: 134 / 47[v]); *să ne asemănăm* **cu ei** (BB.1688: 25 / 23)

a se atinge (Dat//PP „de")

(17) a. nici *să se atingă* **stricatului** (CC[2].1581: 424 / 9); deaca se înmulțeaşte păcatul întru suflet, atunce saţiul lui *se atinge* **trupului** (Ev.1642: 247)

b. şi hicleşugul *nu se atinge* **de el** (CPr.1566: 204); sau **de trupulŭ, de sângele lui** *să ne atingemŭ* (CC[2].1581: 113 / 13)

a-şi bate gioc / joc (Dat//PP „de")

(18) a. şi Domnul *bătu-şi gioc* **lor** (PH.1500–10: 87 / 1[v])

b. Şi-*şŭ bătea jocŭ* **de elŭ** (CC[2].1581: 381 / 9); **De aceştia** de toți Domnul *îşi bate joc* (Ev.1642: 76)

a bătjocuri (Dat//PP „de", „către"//Ac)

(19) a. Şi ucenicii făcu-i să se leapede, iară voinicii *a se bătjocuri* **lui** (CC[2].1581: 465 / 30)

b. mai marii preuți bătjocuriia unulu **către alaltu** (CT.1560-1: 107[r])

c. şi *bătjocuri-vorŭ* **elŭ** (CC[2].1581: 86 / 1) ; cu hulă *bătjocurindŭ* **pre mântuitoriul** (CC[2].1581: 246 / 31)

a se bizui (Dat//Prep „pre")

(20) a. Şi *să bizuia* ei toți **țăriii lor** (Cron.1689: 18)

b. Cela ce *să bizuiaşte* **pre a sa bogățâie** (DPar.1683: 140 / II / 34[v])

a se bucura (Dat//PP „de", „în", „despre", „întru")

(21) a. Veniți *să ne bucurăm* **Domnului** (CL.1570: 14[v]); *bucură-se* limba mea **dereptății** tale, Doamne (CL.1570: 131 / 10[r]); şi *bucurați-vă* **lui** cu cutremuri (PS.1573–8: 3 / 3[r]); ceia ce *se bucură* **răului mieu** (CP[1].1577: 157 / 25); *vă bucurați* **Lui** cu cutremur (PB.1651: 109)

b. că *nu se bucură* dracul mieu **de mine** (CP.1577: 186 / 11); *Bucură-se* sufletul mieu **în Domnul** (CL.1570: 127 / 2[r]); *se bucură* **despre** tot binele carele

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

Domnul lu Israil era făcut (PO.1582: 176 / 9); şi *mă voi bucura* **întru tine** (DPar.1683: 109 / II / 6[r])

a cădea (Dat//Prep „cătră", „la")

(22) a. Să-i mulţumimu şi *să cădemŭ* **Domnului** şi să ne închinămŭ lui (CC[2].1581: 116 / 29)

b. şi *să cădemŭ* **cătră** elŭ (CC[2].1581: 349 / 35); Ce numai cu credinţă nefăţarnică (...) *să cădemŭ* **la** elŭ (CC[2].1581: 386 / 36)

a cere / a cerşi (Dat//PP „la", „de la")

(23) a. Viaţă *cerşutu-***ţe**-*au* (CP[1].1577: 99 / 4)

b. şi *să ceară* **la Dumnezeu** mâncare loruş (CP[1].1577: 434 / 22); de boale a se mântui *cerea* **de la** Hristosŭ (CC[2].1581: 57 / 24); şi **de la** elŭ ajutoriu *cerea* (CC[2].1581: 57 / 24)

a creade (Dat//PP „de", „întru", „în"//Ac)

(24) a. şi oamenii temură pre Domnul şi *credzură* **lui** şi **slugiei** sale (PO.1581: 168 / 31); Cine *creade* **propoveduitorului** (CC[1].1567–8: 40 / 12[r]); cei ce *nu credea* **cuvintelorŭ** lu Hristosŭ (CC[2].1581: 324 / 14)

b. *Nu crezură* Iudeii **de elŭ** (CC[2].1581: 171 / 25); *Credzi* **întru tatăl** şi **întru fiiul** şi **întru duhul** svântu (Prav.1581: 2 / 192[v]); *credea* **în Hristosŭ** (CC[2].1581: 97 / 27)

c. cine *va creade* **aceastea** şi le va priimi (CC[2].1581: 133 / 7); Muiare, *creade-***mă** (CC[2].1581: 152 / 18); Atuncea *vei creade* **cuvintele** noastre (VS.post1700: 147 / 111[v])

a greşi (Dat//PP „cătră", „întru", „la", „înaintea"//Ac)

(25) a. derep'ce că **lu Dumnezeu** *au greşitŭ* (CC[2].1581: 36 / 13); nu vom *să greşim* **lor** nimica (DÎ.1600: XLIV); ce numai atâta cu gândul ce *am greşit* **ţie** (Ev.1642: 200)

b. *Greşiră* **cătră Hristosŭ** (CC[2].1581: 489 / 3); Nece **întru chesariu** ceva *greşii* (CV.1563–83: 233 / 3[r]); *Greşii* **la ceriu** şi **înaintea ta** (CC[2].1581: 21 / 10)

c. Curvie răsipeaşte trupulu şi spurcă sufletul, (…), *greşaşte* **pre omul** şi înşală pre Dumnezeu (FD.1592–604: 178 / 616[v])

a izbândi (Dat//(Refl) + PP „spre")

(26) a. ce nu vrea cu aceastea *să izbândească* **vrăjmaşului** său (Ev.1642: 170)

b. eu *izbândi-mŭ-voiu* **spre voi** dereptŭ hitleniia lucrurilorŭ voastre (CC[2].1581: 486 / 33)

a împăca (Ac + Prep „cătră"//Ac + Dat)

(27) a. cu moartea sa *au împăcat* **pre noi cătră Dumnezeu** (Ev.1642: 334)

b. ş-au curăţitŭ noi den păcate şi **ne**-*au împăcatŭ* **lu Dumnezeu** (CC[2].1581: 354 / 30)

a împreuna (Ac + Dat//Ac + PP „cu")

(28) a. bine ai vrut pre noi ***să* ne** *împreunezi* **ţie** cu trupul şi cu sângele tău (Ev.1642: 328); *împreunează-te* **mie** (SVI.≈1670: 267 / 241[r])

b. şi cu sângele său cel preasvânt **ne**-*au împreunat* **pre noi cu** Dumnezeu (Ev.1642: 334)

a se îndulci (Dat//PP „de", „cu")

(29) a. şi *să se îndulcească* **păcatelor** (CC[2].1581: 27 / 19)

b. şi *să se îndulcească* **de** pohtele lumiei aceştiia înşălătoarea (CC[2].1581: 27 / 30)

BDD-V1119 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

a înțeleage (Dat//PP „de”//Ac)

(30) a. Cum voi *nu înțeleasetu* **legei mele** şi **scripturilor** méle (MI.1630: 154 /173^{v})

b. bine *să înțeleagă* **de** preaslăvita răspundere şi **de** sărutarea îngerului (CC^{2}.1581: 493 / 1–2)

c. **Aceasta** amu *nu* **o** *înțeleaseră* ucenicii lui mai de nainte (CC^{2}.1581: 107 / 24); Acesta om *nu înțelease* **cinstea sa** (Ev.1642: 199). Ce **aceastea** *să înțeleagă* arianul (Ev.1642: 284)

a se lepi (Dat//Prep „de”, „către”, „lângă”, „după”, „lângă”)

(31) a. Nerăii şi derepții *lipiră-se* **mie** (CP^{1}.1577: 117 / 22 / 42^{r}); mearse de *se lipi* **unuia** den cetățeani (CC^{2}.1581: 26 / 32); Derept aceaea omul va lăsa tatăl său, şi muma, şi *se va lepi* **muieriei** (PO.1582: 23 / 24)

b. *să ne lipimŭ* atunce **de Dumnezeu** (CC^{2}.1581: 219 / 9); *lipitu*-ni-*se-au* sufletul **după Tine** (SVI.≈1670: 308 / 278^{v}); şi *să va lipi* **către femeaia** sa (DPar.1683: 115 / II / 11^{r}); şi *să va lepi* **lângă muiarea** lui (BB.1688: 2 / 25)

a se logodi (Dat)

(32) Iarră de va fi cumva vro muiare *logodită* **tătâne-mieu** (Prav.1581: 169 / 229^{v}); Aşijderea aşea de *va fi logodită* **şi vrunui frate-mi** (Prav.1581: 169 / 229^{v})

a minți / menți (Dat//PP „către”)

(33) a. Şi vrăjmaşii lui Dumne<dz>eu *mențiră* **lui** (PH.1500–10: 157 / 70^{r}); şi cu limbile sale *mențiră* **lui** (PH.1500–10: 153 / 66^{r}); Fii striini *mințiră*-**mi** (CP^{1}.1577: 91 / 49 / 29^{r}); *mențiră* **făgăduiteei** (VN.1630–50: 216 / 135^{r})

b. clevetescu şi *mântu* unii **către alți** (CS$_{III}$.1590–602: 245 / 12^{v})

a muri (Dat//PP „pentru”)

(34) a. ca şi noi **păcatelorŭ** *să nu murimŭ* (CC^{2}.1582: 134 / 7); **lui Dumnezeu** *murim* (VRC.1645: 4 / 5^{v})

b. **Pentru Hristos** ne muncim şi *murim* acmu (Ev.1642: 336)

a (se) nădăjdui (Dat//PP „spre”, „întru”)

(35) a. nici *să te nădăjdueşti* **ceştii lumi** (CC^{2}.1581: 69 / 18); *să ne nădăjduimŭ* **glasului** aceluia (CC^{2}.1581: 395 / 32); *Nădăjduescu-se* **lu Hristosŭ** CC^{2}.1581: 517 / 22)

b. şi *nădăjduimŭ* **spre spăseniia lui** (CC^{2}.1581 : 150 / 13); iubitorii de argintŭ **spre aurŭ** *nădăjduescu-se*, nu **spre Dumnezeu** (CC^{2}.1581: 216 / 19); nici *se nădăjduescŭ* **întru ea** (CC^{2}.1581: 52 / 36)

a râde / ride (Dat//(Refl$_{Dat//Ac}$) + PP „de”//Ac), unde Refl inclus între paranteze indică natura facultativă a reflexivului, un reflexiv cu formă de acuzativ (***vă*** *râdeți*) sau de dativ (***(î)şi*** *râde*)

(36) a. E Domnul *riide*-**i lui** (PH.1500–10: 118 / 31^{r}); *nu va râde* **nebuniei** lui (Ev.1642: 264)

b. Carele viia în ceriu *rride-şi* **de ei** (PH.1500–10: 87 / 1^{v}); Şi cine acmu den cei credincioşi nu-*ş va râde* **de** orbiciunea şi **de** hula lor (Ev.1642: 449); de-*ş râdea* **de** mintea lor cea turburată (Ev.1642: 398); iară voi **de** aceasta *vă râdeți* (Ev.1642: 460)

c. ce **ne** *răd* **pre noi** că ne închinăm lemnului (CazV.1643: 48 / 19 / 62^{r}); un poetic neînvățat care *au râs* **pă** Virghilius şi Horațius (CDicț.191–7: 310); coțovlahi le zic grecii *râzându*-**i** (CIst.1700–50: 167 / 748^{r}); că-**l** *râdea* toț (VE.1703: 180)

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

a râvni / râmni (Dat//Prep „la”, „de”//Ac)

(37) a. să ne învățămŭ *a râvni* **pohteei** (CC^{2}.1581: 312 / 32); ce celorŭ ce multă îndrăznire cătră Dumnezeu au, **acelora** *să râvnimŭ* (CC^{2}.1581: 312 / 37); ce *râvniți* **acelor sfinți** de demult (Ev.1642: 275); ce *râvniți* **acelor năroade** (Ev.1642: 306): cine *va râmni* **legiei ovreeşti** (VN.1630–50: 240 / 99^{r}); Nu *râhni* **vicleanilor** (DPar.1683: 124 / II / 20^{r})

b. şi iară *râvniia* **la** lucrulŭ lui (CC^{2}.1581: 59 / 37); şi iară *râvniia* **de** bunŭ darŭ (...) şi **de** ciudese (CC^{2}.1581: 171 / 3); Numai ce *râvniți* **la** bunătățile lor (Ev.1642: 388)

c. nice vor *să râmnească* **lucrurile** direpților (Ev.1642: 389)

a teme (Refl + Dat//Refl + PP „de”//Ac)

(38) a. va fi bună-vrearea Domnului spre ceia ce *se tem* **lui** (CM.1567: 192 / 254^{v});

b. şi *teamemu-ne* **de tine** (CP^{1}.1577: 648 / 17); Şi cine *nu se teame* **de Domnulŭ** (CC^{2}.1581: 26 / 3); Să *ne teamemŭ* **de tăriia** acestui cuvântŭ (CC^{2}.1582 : 307 / 20); *se temea* **de moarte** (Ev.1642: 351)

c. şi oamenii *temură* **pre Domnul** (PO.1582: 168 / 31); *Temură*, iară, moaşele **pre Domnedzeu** (PO.1582: 137 / 17); carele dentre slugile lui faraon *temu* **pre cuvântul** lu Dumnedzeu (PO.1582: 154 / 20)

a se veseli (Dat//PP „de (la)”, „în”, „întru”, „derept”)

(39) a. *să ne veselimŭ* **legiei** lu Dumnezeu şi **înțelesului** celuia bunulŭ (CC^{2}.1581: 416 / 16); *să ne veselim* în veselie **limbiei tale** (CP^{2}.1589: 446 / 206^{v})

b. *să ne veselimŭ* **de ceaia** ce vine (CC^{2}.1581: 78 / 19); *se veseleaşte* **de** lucrure-şŭ (CC^{2}.1581: 319 / 13); Fraților, *veseliți-vă* **în Domnul** în toată vreamea (CC^{2}.1581: 119 / 27); şi *ne vămŭ veseli* **întru** ale veacilorŭ sălaşuri (CC^{2}.1581: 437 / 12); *să te veseleşti* **de la Dumnedzău** (DÎ.1600: CX); Vino *a te veseli* **de** vedearea feației meale (Ev.1642: 218)

De observat că verbe ca: *a asculta, a bătjocuri, a creade, a înțeleage, a râde, a râvni, a teme* apar în câte trei construcții variante: cu dativul, cu acuzativul şi cu grup prepozițional.

2.2. Variația Dat//Ac, unde Ac semnifică argumentul obiect direct, se înregistrează la verbe ca: *a agiuta, a apăra, a auzi, a cruța, a dosădi, a ierta, a iubi, a judeca* / *ğudeca, a milui, a opri, a răbda, a sluji, a (în)vence*; vezi exemplele (40)–(51):

(40) a. era gata <*a*> *agiuta* **lor** (DÎ.1593: LXXXIX); ca **mie** *să ajutați* a stinge cu rugă (CPr.1566: 276)

b. *ajută* **a mea necredință** (CT.1560-1: 88 / 88^{v}); Domnul (…) **mă** *va ajuta* la a lui împărăție (CPr.1566: 521)

(41) a. Iară de-a mâncarea (…) **noao** *nu apără* Domnulŭ (CC^{2}.1581: 222 / 1)

b. (pasiv, deci tranzitiv) de acel prepus sau pâră a celui rău omu, să fie slobozit şi *apărat* de ei (DÎ.1593: XC)

(42) a. Domnul *audzâ-va* **mie** când voi striga cătră dâns (DPar.1683: 106 / II / 3^{r})

b. *Audză*-**te** Domnul la dzî de grije (DPar.1683: 115 / II / 11^{r}); Doamne (...), *audzi*-**mă** astădz (DPar.1683: 349 / IV / 50^{v})

(43) a. că Domnul *cruța* **lui** (PO.1581: 53 / 16); şi *n-ai cruța* **acelui loc** derept 50 derepți ce sănt într-însul (PO.1581: 51 / 24); *n-ai cruțat* **unui fecior** al tău pentru mine (PO.1582: 60 / 12)

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

b. Cine-şŭ *va cruța* **sufletulŭ său** (CC^{2}.1581: 71 / 19); iară de merg pre lége, tu **mă** *cruță* (MC.1620: 131 / 44^{v}); *Să nu cruțe* Dumnezeu **pre aceia** (Ev.1642: 198); ca *să*-**l** *cruță* Svinţiia sa pre fiiul nostru! (AOD.1675–6: 92 / 9^{r}); *Cruță*, Doamne, **nărodul** tău (DPar.1683: 101 / I / 5^{v}); şi mă vor omorî şi **pre tine te** *vor cruța* (BB.1688: 8 / 13)

(44) a. de ce nu le e lăsatŭ de la Hsristosŭ *să dosădească* **noao** (CC^{2}.1581: 237 / 9); aşa *dosădindu*-**mi**, necrezându-mi (CC^{2}.1581 : 274 / 33)

b. carii pre ei cu slujbă grea să-**i** *dosădească* (PO.1582: 136 / 11); carii **pre ei** *dosădesc* (PO.1582: 140 / 7); că cu aceaia **ne** *dosădeaşte* **pre noi** (CC^{2}.1581: 150 / 9); iară alţii prinseră robii lui, *dosădiră*-**i** şi-i uciseră (CC^{2}.1581: 304 / 5)

(45) a. şi **vă** *se va ierta* **voao** (FD.1592–604: 496^{v}); cându *nu ierți* **nescui** (FD.1592–604: 498^{v})

b. *iartă*-**ne noi** (CLRV.1599–60: 67 / 445); iarăş *să*-**l** *iertați* de la toată inima (CLRV.1639: 209 / 5^{v})

(46) a. *Nu iubi* **hicleanilor** (PH.1500–10: 117 / 30^{v})

b. Domnul *iubeaşte* **derepții** (PH.1500–10: 209 / 123^{r}); necum *să fim* noi *iubit* **pre Dumnezeu**, ce el *iubi* **pre noi** (CC^{1}.1567: 48 / 25^{r}); Că cine *iubeaşte* **adevărulŭ**, **pre Dumnezeu** *iubeaşte* (CC^{2}.1581: 164 / 7); *iubi*-**mă**-va acumu domnu-mieu (PO.1582: 80 / 32); că **pre aceasta o** *iubi* Iliia cel minunat (Ev.1642: 228)

(47) a. *judecă* **oamenilor** în dereptate (CP^{1}.1577: 406 / 10); Că *giudecă* Domnul **oamerilor săi** (PV.1581–8, în CLRV: 61 / 59^{v}); *judecă*-**mi** (CP^{1}.1577: 50 / 8 / 8^{v}); *Să judece* **a sărac** (CP^{1}.1577: 64 / 38 / 15); Dumnezeu *judecă* **oamenilorŭ** (CC^{2}.1581: 61 / 29)

b. cândŭ va veni *să judece* **toată lumea** (CC^{2}.1581: 176 / 17); şi-**lŭ** *va judeca* ca preo o slugă hitleană (CC^{2}.1581: 75 / 6); va veni cu slavă *a judeca* **viii şi morții** (CC$^{2.}$1581: 562 / 15); de *veț judeca* **doaosprăzeace rude** ale fiilor lui Izrail (Ev.1642: 468); Voi *veț judeca* **pre fiii** izrailteneşti (Ev.1642: 477)

(48) a. *Nu oprireți* **lui** (CT.1561: 88 / 89^{v}); că *opriți* **lorŭ** (CC^{2}.1581: 128 / 22); nu s-au atins de sufletul lui, nice puținel, că-**i** *opri* **lui** Domnul (Ev.1642: 273); şi *opri* **duhului** necurat şi grăi lui (Ev.162: 268)

b. ce *nu*-**l** *opri*, ce mai vârtosu-l îndemna (CLRV.1632–54: 197 / 112^{r}); *Nu*-**i** *oprireț* **pre ei** a veni către mine (Ev.1642: 284)

(49) a. Până când încă *rabzi* **acestor** nepriiatini ai tăi (Ev.1642: 200); Căce Domnul îndelung *răbdă* **vrăjmaşului** său (Ev.1642: 318)

b. până cândŭ **vă** *voiu răbda* **pre voi**? (CC^{2}.1581: 80 / 13); şi **toate** *să* **le** *răbdămŭ* bărbăteaşte (CC^{2}.1581: 69 / 15)

(50) a. E acum merg întru Ierusalim, **sfinților** *a sluji* (CPr.1566: 275); ce-au făcut lor acolo cină şi **lui** Marta *au slujit* (CC^{1}.1567: 156 / 201^{r}); nu iaste puteare *a sluji* **lu Dumnezeu şi nedereptății** (CC^{2}.1581: 218 / 36); *va sluji* **împăratului şi țărâi** ungureşti (DÎ.1600: XXXIV)

b. după aceaea ieşiră şi **mă** *vor sluji* spre locul acesta (CPr.1566: 25); el cu mine *au slujit* **evanghelia** (CPr.1566: 444); *să slujimŭ* **trebuința** lorŭ (CC^{2}.1581: 43 / 13); să nu luați nici voi plată, *slujindŭ* **aceastea** (CC^{2}.1581: 479 / 24)

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

(51) a. Şi sări spre ei (...) şi *învâncu* **loru** (CV.1563–83: 233 / 13 / 3^{r}); Pleacă-se şi cade când *vinge* **mişeilor** (CP^{1}.1577: 62 / 30 / 14^{v}); **tuturor dracilor** săi *vinge-va* (CP^{1}.1577: 61 / 25 / 14^{r})

b. şi prea *ai învâncutŭ* **ucenicii miei** cu necredința ta (CC^{2}.1581: 79 / 27) ; şi **l-***au învisŭ* Hristosŭ (CC^{2}.1581: 98 / 23)

2.3. Variația Ac//PP apare la verbe şi locuțiuni verbale precum:

a-şi aduce aminte (Ac//PP „de", „despre", „către")

(52) a. şi *vă aduceți aminte* **hitlenşugŭ** întru inimile voastre (CC^{2}.1581: 61 / 17); *Adu-ți aminte* numai **aceasta** că te veri pogorî până la iad (Ev.1642: 171)

b. *Adu-ți aminte,* o ome, **de moartea ta** (CC^{2}.1581: 48 / 16); *nu-şŭ* mai *aduce aminte* **de cea grije** (CC^{2}.1581: 78 / 13); *aducându-ți aminte* la faraon **despre mine** (PO.1582: 108 / 14); *Îş aduse* Dumnezău *aminte* **de** Avraam (BB.1688: 13 / 29); *mi-am adus aminte* **către Dumnezeu** (DHR.B.XXXI.1646: 123)

a cunoaşte (Ac//PP „de", „den")

(53) a. şi tu *cunoscuşi* **cărările** meale (CP^{1}.1577: 578 / 3); ca *să cunoaştemŭ* **Dumnezeu** (CC^{2}.1581: 415 / 3); toți *vămŭ cunoaşte* **păcatele** unulŭ alăltui (CC^{2}.1581: 36 / 1); *cunoscându-*ş **vina** lui (DÎ.1600: XXXVI)

b. De ainte *cunoscui* **de** mărturiile tale, că în veac urzitu-le-ai (CP^{1}.1577: 525 / 152)

a dori (Ac//PP „de", „pentru")

(54) a. Să veți a vedea acea țară *dorită* **de îngeri** ([+Pasiv]) (Ev.1642: 216)

b. mult *doreşte* **de** tine (MC.1620: 204 / 58v); ce *dorind* **de** feciori (CLRV.1632: 192 / 471); Să însetează cineva şi *doreaşte* **de viața** veacilor (Ev.1642: 311); *dorind* **de** feciori (ŞT.1644: 236); Că atâta *doriia* **de** păharul acesta (AD.1722–5: 82); **de** tine *doriiam* (AD.1722–5: 101); cu atăta dragoste *doriia* **de** venirea lui Hristos (AD.1722–5: 179)

a gândi (Ac//($Refl_{Dat}$) + PP „de")

(55) a. că nu **le** poate nici cu inema *gândi* (CC^{2}.1581: 89 / 34)

b. mai *gândesc* **de** bogăția ceştii lumi (CC^{1}.1567: 122 / 145^{r}); *n-au gândit* **de** paguba țărâi într-atâția ani (DÎ.1600: XXXIV); Iară eu am învățat *să nu gândesc* **de** cuvintele tale **(**FD.1592–604: 168 / 592^{v}); nice-ş *gândi* **de** cel jurământ înfricoşat (MC.1620: 200 / 136^{r})

a gusta (Ac//PP „de")

(56) a. apostolii (…) *nu gustară* **moarte** până când văzură minunate lucrure a Domnului său (Ev.1642: 266); numai câte **puținea miiare şi zahar** *gusta* (Ev.1642: 296); iară, după aceasta, *gusta* **o buruiană** (Ev.1642: 227)

b. Dară tu pentru ce *gustaş* **de** svântul şi dereptul (…)? (Ev.1642: 352); omul cel ce va creade întru mine nu va avea *a gusta* **de moarte** în veaci (Ev.1642: 358)

a lua aminte (Ac//PP „de", „spre", „la"//Dat)

(57) a. *ia aminte* **strigarea mea** (PB.1651: 145); *nu-şŭ luase* ei *aminte* **cuvântulŭ** lu Hristosŭ (CC^{2}.1581: 197 / 32); şi nu era cine **să-l** ia aminte pre el (BB.1688: 175 / 26); *luați aminte* **leage** lu Dumnădzău (DPar.1683: 105 / II / 1^{v})

b. că cu miloste caută spre ea şi *ia aminte* **de** ea (Ev.1642: 274); *Luați-vă aminte* **de** proroci minciunoşi (NT.1648: 131 / 26) *Ia aminte* cu gândul tău **de**

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

sluga mea (DPar.1683: 181 / III / 36^{r}); *Nu lua aminte* **spre** muiare rea (DPar.1683: 120 / II / 16^{r})

c. *Ia aminte* **glasului** rugii meale (DPar.1683: 107 / II / 3^{v}); Dumnădzăul Dumnădzăul mieu, *ia*-**mi** *aminte* (DPar.1683: 117 / II / 12^{v}); iară dereptul *nu ia aminte* **budzelor** mincinoase (DPar.1683: 156 / III / 12^{r})

a lupta (Ac//(Refl) + PP „cu"//(Refl) + Dat)

(58) a. *să*-**l** *luptâm* şi să-l batem cu postul (CazV.1643: 8 / 2 / 2^{r}); De dease ori **mă** *luptară* din tinireaţea mea (DPar.1683: 176 / III / 32^{r}); văz corabia apostolilor că **o** *luptă* cu multă sălbăticie turburarea mării (AD.1722–5: 157 / 144)

b. şi *se luptă* **cu** grijile şi cu nevoile (CC^{2}.1581: 78 / 11)

c. şi **acelorŭ bunătăţi** *se luptă* (CC^{2}.1581: 13 / 12)

a tânji ((Refl) + Ac//PP„de)

(59) a. *Tânjiia* elŭ **aceasta** (CC$^{2.}$1581: 80 / 14); cei doi fraţi *să tânjiră* **aceştea** (CC$^{2.}$1581: 268 / 19)

b. Că şi mai nainte *tânjiia* ucenicii lui **de aceasta** (CC$^{2.}$1581: 91 / 14); *nu tânjireţi* **de aceastea** (CC$^{2.}$1581: 206 / 17); începură *a tânji* **de** Iacov şi **de** Ioan (Ev.1642: 277).

De observat verbul *a lupta* şi locuţiunea *a lua aminte*, cu câte trei structuri variante şi cu unele variaţii de sens (vezi *lupta* (a) vs *lupta* (b,c)). Pentru verbele *a cunoaşte, a gusta,* construcţiile prepoziţionale cu „de" pot fi interpretate şi ca având o valoare partitivă, interpretare în care prepoziţia nu mai are statut de prepoziţie-regim.

2.4. Variaţia bivalent tranzitiv//intranzitiv (prepoziţional şi, mai rar, intranzitiv cu dativul) apare şi la verbe ca *a domni, a împărăţi* (exemplele (60) – (61)), precum şi la unele verbe locative, de mişcare sau locativ-statice, precum: *a (se) descăleca, a îmbla* / *umbla, a întra, a lăcui, a mearge* (exemplele (62)–(67)):

(60) a. şi voru pune turcu de *va domni* **ţeara** noastră (DÎ.1599: XVIII); iară muma sa *domnie* **Mastridul** (MC.1620: 185 / 45^{v}); Şi **pre ovréi-i** *domniia* Irod (MC.1620: 126 / 37^{v}); împleţ pământul şi-**l** *domniţ* de-l stăpâniţ (DPar.1683: 110 / II / 6^{v}); în rai l-ai pus *să domnească* **făpturile tale** (Mol.1689: 637)

b. če tu *domneşte* **lui** (PO.1582: 25 / 7)

c. Şi *au domnit* 13 ai (MC.1620: 128 / 40^{v}); După dânsul *domnit-au* şi Simeon Vodă (DPar.1683: 98 / I / 3^{v}); Acest Alexandru vodă *au domnit* numai 2 luni şi 3 săptămâni (ULM.~1725: 162); Ştefan vodă *domnind* **la Moldova** (ULM.~1725: 159)

(61) a. Acesta e cela ce *împărăţiia* **răsărita şi apusul** (FD.1592–1604: 129 / 483^{r}); Pre vréme ce *împărăţiia* David **Ier(o)s(a)limul** (MC.1620: 114 / 21^{r}); în dzâlele lui Ninu împărat, carele *împărăţiia* **Asiriia** (Cron.1689: 18)

b. Ioathan şi Ahaz şi Ezechie, carii *împărăţiră* **Iiudiei** (DPar.1683: 104 / II / 1^{v}); Domnul *împărăţând* **veacilor** şi preste veac (DPar.1683: 203 / III / 56^{r})

c. şi *împărăţi* de tot 38 de ai (MC.1620: 111 / 19v); şi *au împărăţit* 30 de ai (MC.1620: 110 / 18v); şi acolo *împărăţie* o muiere (MC.1620: 178 / 40v)

BDD-V1119 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

(62) a. de voru treace turcii acumu acicea în țeara noastră, ei *voru descăleca* **țeara noastră** (DÎ.1599: XVIII); să noate de acolea spre apus, până vor sosi la câmp, (…), acolo *să descalece* **țară** (MC.1620: 118 / 27^{v}); într-acestu an *au discălicatu* Ştefan vodă **târgul Hârlăul** (ULM.~1725: 108); Dragoş vodă carele *au descălecatu* din Maramureş **această țară** (CLM.1700–50: 43 / 159^{v})

b. şi *descălecă* Alexandru (MC.1620: 213 / 65^{v}); între Prut şi între Nistru au rămas pustiitate, de *nu s-au* mai *discălicat* oameni (ULM.~1725: 205)

(63) a. *nu veți îmbla* **oraşele** izraileteneşti până va veni Fiiul omenesc (NT.1648: 136 / 23); Şi *veți îmbla* **tot pământul** (ÎPI.XVII: 219 / 143^{r})

b. *să nu îmble* oamenii de Câmpul-Lungu **pre aceale izvoare** (DÎ.1593: XCV); Şi *îmbla* Iisus **pren** toate oraşăle şi satele (NT.1648: 135 / 35); *să nu îmble* **pre** Marea Neagră (CLM.1700-50: 111 / 225^{v})

(64) a. câți *au* şi *înotat* **Prutul** (CLM.1700-50: 60 / 175^{r})

b. cumu *înotam* **pre mare** noaptea într-aceaste părți (DPV.1673: 152^{r})

(65) a. nu va putea *întra* **împărăției** ceriului (ŞT.1644: 180)

b. Deaci *întraiu* **întru Damascu** (CV.1563–83: 268 / 20^{v}); Şi *întrară* **în mormântŭ** (CC^{2}.1581: 135 / 8)

(66) a. Iară hananeii atuncea *lăcuia* **pământul** (BB.1688: 8 / 7); cela ce *lăcuiaşte* **Livanul** (BB.1688: 174 / 3); au cuprins şi *au lăcuit* **aceale țări** (CIst.1700–50: 194 / 52^{r})

b. Iară Avram *lăcui* **în** pământul lui Hanaan (BB.1688: 9 / 13); ca *să lăcuiască* **acolo** (BB.1688: 8 / 10); *au lăcuit* **într-**însele (CIst.1700–50: 191 / 68^{r})

(67) a. în zilele lui Iail, au lipsit împărați şi *au mers* **cărări,** *au mers* **căi** strâmbe (BB.1688: 176 / 7)

b. *vor mearge* **în** groapa matcei focului (Ev.1642: 205)

Şi alte verbe intranzitive (vezi *a tăcea*) cunosc variația intranzitiv nereflexiv (68a)// intranzitiv reflexiv (68b)//tranzitiv (68c):

(68) a. certa pre ei *să tacă* (NT.1648: 155 / 31); porunci *să tacă* (SVI.~1670: 272); *Tac* **de** turci (CIst.1700–50: 182 / 55^{v})

b. iară omul călcătoriu de leage *să va tăcea* (DPar.1683: 140 / II / 35^{r})

c. Mulțumescu-ț că n-ai trecut rugăciunea mea şi l**acrămele** *nu* **le-***ai tăcut* (SVI.~1670: 298 / 270^{r}); **Minuni** ce nu sânt *de tăcut* (CDicț.1691–7: 335; construcția derivă dintr-o structură tranzitivă); carii mai multe alate greşeli ale lor **le tac** (CIst.1700–50: 188 / 63^{v})

2.5. Variația SecO//Dat//PP apare frecvent la verbul *a învăța* (vezi şi Pană Dindelegan 2014b):

(69) a. [**Nemică altă**]$_{\text{SECO}}$ *nu învață* pre noi$_{\text{DO}}$ Domnulŭ$_{\text{S}}$ (CC^{2}.1581: 394 / 33); Învață şi **pre mine**$_{\text{DO}}$ **ceva**$_{\text{SECO}}$ (FD.1592–1604: 145 / 527^{r})

b. şi **cărărilor** tale *învață*-mă (CP^{1}.1577: 114 / 40v); de *învață* pre noi **smereniei şi sărăciei** (CC^{2}.1581: 260 / 4)

c. carei *suntŭ învățați* (+pasiv) **într-aceastea** (CC^{2}.1581: 27 / 22); căci *nu* ne *învățaş* pre noi **întru leagea** lui (VN.1630–50: 228 / 143^{v})

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

2.6. Variația verbe fără subiect vs verbe cu subiect apare în trei tipuri de construcții:

(i) verbe psihologice, cu un Experimentator realizat prin Dat şi Tema realizată, adesea, prin PP (70a); ultimul component intră în variație cu un nominal subiect (70b):

(70) a. una iaste cându-*ți pare rău* **de** binele altuia (FD.1592–604: 126 / 477^{v}); şi *ne pare bine* **de** sănătatea domilor voastre (SB.1604–18: 75); *mi se-au urât* **de** acealea (FD.1592–604: 157 / 558^{v}); *să nu ne se dodeiască* **de** ei (CC^{2}.1581: 395 / 20); *mi se dodei* **cu** voi (CC^{2}.1581: 80 / 18)

b. *Să urâsă* turcilor **acéste dodeiale** (CLM.1700–50: 63 / 178^{r})

(ii) verbe de senzație fizică, cu un Experimentator realizat prin Ac, cu o Sursă / Cauză (a senzației fizice) realizată prin PP şi cu un Locativ (locul de manifestare a senzației) realizat, uneori, printr-un nominal subiect (71a), iar, alteori, apare ca poziție rămasă vidă (71b):

(71) a. Că aşa **o** *durea* **inema pentru** boala featei-şŭ (CC^{2}.1582: 324)

b. nici-**lŭ** *doare* **de elŭ** (CC^{2}.1581: 294)

(iii) verbe meteorologice, cu poziția subiectului neocupată (72a) sau, în alte construcții, ocupată de un Agent (72b) sau ocupată de o Sursă locativă (72c); construcțiile personale pot deveni şi tranzitive (72b):

(72) a. Şi se rrugă cu rrugăciunri să nu fie ploaie şi *nu ploo* spre pământu în trei ani (CV.1563–83: 363 / 68^{r}); Când *va tuna* să nu margă sup copaci (CLRV.1621: 176 / 137^{r})

b. Iaca *voiu*$_{1SG}$ *ploia* mâne în acesta ceas [grindinea vârtos multă]$_{AC}$ (PO.1582: 154); şi *voi*$_{\mathbf{1SG}}$ *plooa* spre voi [piatră ardzindu şi u<n>crop]$_{AC}$ (MI.1630: 155); că va deade voaă bucate îndireptate şi *va ploa* voaă [**ploaie** timpurie şi târdzâie]$_{AC}$ (DPar.1683: 101 / 15^{v})

c. Să tulbură mările şi *ceriul noureadză* (NL.~1750–66: 335)

3. Alte tipuri de variație din construcția verbului

3.1. *Variație (non-argumentală) verbe reflexive vs nereflexive*

În limba veche, inventarul de verbe reflexive variante (cu reflexiv non-argumental şi non-posesiv) este foarte bogat: **(i)** cu clitic reflexiv în acuzativ: *a (se) apropia, a (se) bătrâni, a (se) bolnăvi, a (se) cădea* (impersonal)*, a (se) creşte, a (se) cugeta, a (se) cutedza, a (se) domni, a (se) făgădui, a (se) greşi, a (se) griji, a (se) izbândi, a (se) îmbogăți, a (se) împăca, a (se) lipsi, a (se) mărturisi, a (se) nedejdui, a (se) nevoi, a (se) odihni, a (se) pleca, a (se) pomeni, a (se) posti, a (se) răbda, a (se) sătura, a (se) sfătui, a (se) supăra, a (se) tăcea, a (se) tânji, a (se) usteni, a (se) veseli, a (se) viscoli, a (se) zăbovi* etc.; **(ii)** cu clitic reflexiv în dativ: *a (-şi) bate joc, a(-ş) dzăcea, a(-ş) înceta, a(-ş) întreba, a(-ş) semăna, a(-ş) şti, a(-ş) vrea* etc.; o listă bogată apare în Densusianu (1961 [1938]: 128–130).

Într-un dicționar latin-român de la sfârşitul secolului al XVII-lea, predomină variantele cu clitic de acuzativ: *mă alergu* (CDicț.1691–7: 406) *mă deger* (211), *mă întârziescu* (505), *mă stau* (492), *mă zacu* (406); în alte texte, predomină variantele cu clitic de dativ: *a-şi lăcui* (CLM.1700–50: 72 / 186^{v}), *a-şi merge* (Cron.1689: 7; CLM.1700–50: 104 / 218^{v}), *a-şi umbla* (ULM.~1725: 110), *a-şi vrea* (CLM.1700–50: 120 / 235^{v}) etc.

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

Ca realizări variante, vezi exemplele (73)–(82):

(73) a. cu multă bucurie **se apropie** la noi (Ev.1642: 307)
b. Că, iată, dragii miei, al mieu **apropie** către mine (Ev.1642: 310)
(74) a. De aceştia de toţi Domnul **îş bate joc** (Ev.1642: 227)
b. şi îngerii lui **bat joc** de tine (Ev.1642: 212)
(75) a. şi domnu-miu **se-au bătrânit** (PO.1582: 50 / 12)
b. Avraam **bătrâni** şi fu de zile (PO.1582: 62 / 1)
(76) a. Derept aceea nu **ni se cade** să ne dămu noi cu voia-ne in ispiti (CS_{XV}.1619: 300 / 120^{v})
b. sâ<n>tu cumătri, de **nu li cadi** să lăcuiască (DÎ.1600: CXV)
(77) a. elu **se domni** în pământul Edomului (PO.1582: 99 / 31)
b. Şi **au domnit** 13 ai (MC.1620: 128 / 40^{v})
(78) a. ca **să-ş dzacă** cu muiarea lui (FD.1592–604: 133 / 493^{v})
b. E featele lui pohtiră să-l prilăstească, **să dzacă** cu-nusele (FD.1592–604: 155 / 553^{v})
(79) a. tare **te-ai greşitu** (CM.1567–8: 199 / 232^{v})
b. Cându amu **greşimŭ**, afară de sine ne aflămŭ (CC^{2}.1581: 28 / 6)
(80) Cire **au postit**, cire nu **se-a<u> postit** (MI.1630: 187^{v})
(81) a. până cându **mă voi răbda**? (CC^{2}.1581: 79 / 36)
b. ce tu, ome, **rabdă** în Domnulŭ, ca să-ţi ajute (CC^{2}.1581: 48 / 21)
(82) a. Acesta **se veseliia** cu cărţile elineşti (MC.1620: 132 / 45^{r})
b. De **veseliia** cu măscăricii pre cale (MC.1620: 123 / 34^{r})

3.2. *Variaţie în selecţia prepoziţiei*

Exceptând unele verbe care se fixaseră, încă din secolul al XVI-lea, la selecţia unei anumite prepoziţii (tipul: *a se dezlega* ***de****, a se feri* ***de****, a se griji* ***de****, a izbăvi pe cineva* ***de****, a se lăsa* ***de***, a *se mira* ***de****, a se plânge* ***de***, *a râde* ***de****, a semăna* ***a***, *a se umple* ***de***), cele mai multe verbe, mai ales cele care includ un rol cu o semantică concretă, circumstanţială (Locativ, Ţintă, Direcţie, Sursă), nu-şi fixaseră prepoziţia, construindu-se cu diverse prepoziţii (vezi exemple anterioare **2.1**, **2.3**): *a se apropia* ***de, către, la****, a avea parte* ***de, cu****, a se bucura* ***de, despre, la, dereptŭ, în, întru, pentru****, a crede* ***de, în, întru****, a dori* ***de, după, pentru****, a se încrede* ***în, spre,*** *a muri* ***în, întru, dereptŭ, pentru****, a se veseli* ***de, în, întru, derept, de la*** etc.

Unele variante (cazul verbului *a se lepi* (supra (31)) pot fi interpretate ca incluzând argumente distincte (IO vs PP) sau, dimpotrivă, ca variaţie de codificare a aceluiaşi argument (IO realizat flexionar sau analitic, cu prepoziţia „către").

4. Concluzii privind dinamica variaţiilor sintactice şi explicaţii posibile

4.1. *Variaţii comune cu româna actuală*

Examinând tipologia variaţiilor, ca şi mulţimea de exemple pentru fiecare tip, se constată următoarele:

● Aceleaşi tipuri de variaţie caracterizează atât româna veche, cât şi româna actuală, chiar dacă frecvenţa de actualizare a unei variaţii este diferită în cele două etape de limbă.

● Aceleaşi poziţii şi situaţii sintactice prezintă, atât în limba veche, cât şi în limba actuală, un grad de instabilitate mai mare, fiind mai predispuse la variaţie (Dat, SecO, Subiectul verbelor non-agentive psihologice şi de senzaţie fizică, subiectul „locativ", obiectul direct „locativ", reflexivul non-argumental).

BDD-V1119 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

● Nu numai tipurile de variație sunt comune celor două stadii de limbă, dar şi unele verbe caracteristice pentru fiecare tip continuă şi astăzi să prezinte aceeaşi variație:

– pentru variația Dat//PP, vezi verbe cu reciprocitate inerentă din româna actuală ca *a se asemăna* (cuiva//cu cineva), *a se împreuna* (cuiva//cu cineva) sau verbe implicând rolul tematic Sursă ca *a cere* (cuiva//de la cineva);

– pentru variația Dat//Ac, verbele *a ajuta* (cuiva//pe cineva), *a ierta* (cuiva//pe cineva), *a opri* (cuiva//pe cineva), *a sluji* (cuiva//pe cineva);

– pentru variația Ac//PP, verbele *a-şi aduce aminte* (ceva//de ceva), *a asculta* (pe cineva//de cineva);

– pentru variația obiectului secundar, vezi *a învăța* (pe cineva ceva//pe cineva la ceva);

– pentru verbe non-agentive psihologice şi de senzație fizică, vezi verbe ca *a-i plăcea* (ceva//de ceva) , *a-i sta bine* (ceva//cu ceva), *a-l durea* (ceva//în, la);

– pentru variația reflexiv-nonreflexiv, vezi verbe actuale ca: *a (se) albi (la față), a (se) boci, a (se) coaliza, a (se) jura, a (se) lăcomi, a (se) oua, a (se) rânji, a (se) roşi (la față), a (se / -şi) râde, a (se) scânci, a-i (se) căşuna (că)*; vezi, în plus, clasa de inacuzative înregistrate cu variație a reflexivului în româna actuală (Dragomirescu 2010: 278).

Există multe exemple de variație care au ieşit din româna standard, dar care, actualmente, se păstrează în construcții fixe, clişeizate (vezi *Nu-***şi** *crede* **ochilor şi urechilor**) sau se păstrează în graiuri (vezi construcții ca: *a teme pe cineva*, *a dori de ceva* / *ceva* (DGDS, II: 37), *a tânji ceva*).

● Pentru fiecare verb cu sintaxă variantă, încă din epoca veche, una dintre construcții era predominantă. Câteva constatări cantitative (vezi TABEL 1), realizate pe CC[2].1581, PO.1582, Ev.1642, arată că una dintre construcții este, chiar şi în cazul unor texte traduse, în inferioritate numerică (28//2, 31//5, 13//5, 22//6) sau chiar lipseşte cu desăvârşire. În cazul lui *a iubi*, este evidentă, pentru majoritatea textelor, o ieşire completă din uz a variantei cu dativul; în cazul verbelor *a se atinge*, *a se bucura*, *a muri*, constatările numerice anunță o posibilă ieşire din uz a construcției cu dativul; un verb ca *a opri* şi, în oarecare măsură, *a judeca* nu-şi deciseseră direcția de evoluție (34//23, 24//11); un verb ca *a cruța*, încă din limba veche, îşi limitează construcția cu dativul la un singur text tradus (PO.1582).

VERBUL,TEXTUL	**+Dat**	**+PP**
a se atinge (CC[2].1581)	2 (6,6%)	28 (toate cu prep. „de") (93,4%)
a se bucura (CC[2].1581)	5 (14%)	31 (25 cu prepoziția „de") (86%)
a muri (CC[2].1581)	5 (27%)	13 (73%)
a se teme (Ev.1642)	Ø	10 (toate cu „de") (100%)
a se veseli (CC[2].1581)	3 (11,5%)	13 (7 cu „de") (88,5%)
a se veseli (Ev.1642)	Ø	13 (prepoziții diverse) (100%)

Tabelul 1

VERBUL,TEXTUL	**+Dat**	**+Ac**
a cruța (PO.1582)	6 (100%)	Ø
a cruța (CC[2].1581)	Ø	6 (100%)
a dosădi (CC[2].1581)	3 (23%)	10 (77%)
a iubi (CC[2].1581)	3 (1,2%)	164 (98,8%)
a iubi (PO.1582)	Ø	16 (100%)
a judeca (CC[2].1581)	12 (35%)	22 (65%)
a sluji (CC[2].1581)	41 (34 sunt [+Uman]) (92%)	4 (toate sunt [–Uman]) (8%)

Tabelul 2

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

VERBUL,TEXTUL	**+Dat**	**+Ac**	**+PP**
a nădăjdui (CC^2.1581)	6 (19,3%)	3 (9,7%)	22 (21 cu prep. *spre*) (71%)
a opri (CC^2.1581)	34 (56%)	23 (6,6%)	2 (40,7%)
a râvni (Ev.1642)	10 (84%)	1 (8%)	1 (8%)

Tabelul 3

● Cele mai multe tipuri de variație caracterizează şi evoluția altor limbi şi idiomuri romanice în faza lor veche (Ledgeway 2009: 850–2 recunoaşte, pentru napoletana veche, inacuzative cu utilizare tranzitivă, cu utilizare cauzativă, inergative cu utilizare tranzitivă etc.).

4.2. ***Diferențe față de româna actuală***

Ceea ce diferențiază limba veche de limba actuală este, pe de o parte, frecvența mai mare a variației configurațiilor sintactice în general şi frecvența mai mare a anumitor tipuri de variație, iar, pe de alta, inventarul diferit de verbe care prezintă acelaşi tip de variație.

● În limba veche, dintre clasele variante, se detaşează ca frecvență **(i)** clasele cu dativul (Dat//PP şi Dat//Ac, uneori, cu variație multiplă Dat//Ac//PP); **(ii)** clasa cu SecO; **(iii)** clasa de verbe locative cu utilizare tranzitivă (tipul: *a îmbla, a întra, a înota, a lăcui*); **(iv)** clasa cu variație a reflexivului, toate acestea având realizări mai numeroase în limba veche decât în româna modernă.

● De observat că variația (de orice tip) afectează, în primul rând, verbele inacuzative (din totalul înregistrat, numai 10 verbe agentive apar în aceste inventare); trebuie, de asemenea, observat că variația reflexivă atinge în exclusivitate verbele inacuzative (fac excepție *a(-ş) întreba, a(-ş) vrea,* unde este vorba de un reflexiv în dativ, fie cu valoare „participativă" / „etică", fie cu valoare „posesivă").

4.3. ***Explicații posibile ale variațiilor***

Explicațiile pentru diverselele tipuri de variații sunt multiple, antrenând, posibil, mai multe cauze, unele mai generale, exterioare sistemului, altele din interiorul limbii.

Pentru frecvența mare de apariție a variațiilor, indiferent de tip, justificarea este una singură: în secolul al XVI-lea, normele de construcție nu erau ferm impuse, ceea ce explică ezitările, variațiile întâlnite în acelaşi text, chiar şi la mică distanță, ceea ce poate, de asemenea, explica şi uşurința de preluare a unui model de construcție nu numai pentru verbe de origine slavă sau slavonă, ci şi pentru verbe vechi româneşti al căror corespondent din original era construit diferit.

● Pentru **variațiile în care este implicat dativul**, care erau extrem de numeroase în limba veche, s-a invocat, pe bună dreptate, influența originalului slavon şi maghiar, traducătorul preluând tiparul de construcție din textul de origine. În Candrea (1916: CCVII), se înregistrează următoarele verbe construite cu dativul după modelul originalului slav: *a se asemăra, a(-şi) bate ğoc, a se bucura, a cuntiri, a dodei, a judeca, a împiedica, a se învăța, a se lepi, a se podobi, a se ruga, a se teme, a vence*. Densusianu (1961 [1938], II: 252–255) adăugă la acest inventar şi verbe ca: *a apăra, a crede, a opri, a se apropia, a se mesteca, a se năemi*; în plus, atribuie modelului maghiar (poate şi celui latinesc) construcția cu dativul a verbului *a cruța,* ceea ce şi explică apariția, aproape fără excepții, într-un singur text (PO.1582).

Dar nu orice variație a dativului trebuie pusă pe seama copierii originalului. Constatăm variații ale dativului şi în texte netraduse sau în texte mai puțin tributare modelului, mai libere

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

în construcție (așa-numitele „cărți populare”); și aici dativul este variant, fiind înlocuit fie de acuzativ, fie de o construcție prepozițională. Înlocuirea este, cu siguranță, facilitată și de „hibele” dativului însuși, încărcat cu o plurifuncționalitate supărătoare: dativul-Sursă, dativul-Țintă, dativul-Scop, dativul-Direcție, dativul-Beneficiar, dativul-Reciprocului lasă locul unor construcții prepoziționale, în care prepoziții diferite dezambiguizează diversele valori (*a se asemăna cu, a cere* / *cerşi de la cineva, a crede în* / *întru cineva* / *ceva, a se împreuna cu, a se lipi de cineva* / *ceva, a se logodi cu, a muri pentru ceva sau pentru cineva, a nădăjdui spre* / *în ceva* etc.).

● Pentru **variațiile în care este implicat reflexivul,** și ele foarte numeroase în limba veche, s-a invocat, de asemenea, modelul slavon al originalului, unde apărea fie același verb reflexiv, fie un corespondent reflexiv pentru verbul românesc**.** De observat că majoritatea verbelor slave sau slavone ieșite ulterior din uz sunt reflexive: *a se blăzni* „a se înșela; a se scandaliza”, *a se ciudi* „a se mira”, *a se dodei* „a se întrista, a se mânia”, *a se dostoi* „a fi potrivit pentru”, *a se milcui* „a implora milă”, *a se milosârdi* „a fi iertător”, *a se pridădi* „a se lăsa”, *a să pristăvi* „a muri”, *a se spodobi* „a se învrednici” etc. (pentru inventarul verbelor reflexive ieșite din uz după secolul al XVI-lea, vezi, printre alții, Densusianu 1961 [1938], II: 319–342).

Pe de altă parte, este insuficient de pus întreaga variație a reflexivului din limba veche pe seama traducerilor și a copierii originalului. Nu trebuie ignorat și faptul că variația reflexivului apare, în egală măsură, în textele traduse (religioase și administrative) și în cele netraduse și că variația reflexivului este la fel de puternică și astăzi, atât în graiuri (pentru graiuri, vezi TDL: 261), cât și în limba literară. Cantitativ vorbind, reflexivitatea devine, în română, aproape un indice pentru inacuzativitate, mai ales pentru inacuzativele de schimbare de stare (Dragomirescu 2010: 277–338). În plus, în română, mai ales în varianta ei orală, populară, reflexivitatea (cu acuzativul sau cu dativul) este și o marcă „participativă”, de implicare a vorbitorului în discurs (Manoliu-Manea 2011); în graiurile actuale, se consemnează adesea variația (TDL: 182, 261). Sunt suficiente motive pentru a privi variația reflexivă din limba veche și „cu alți ochi” decât cei exclusivi ai calculului. Calcul poate explica variația reflexivă pentru un verb sau altul, dar nu poate explica amploarea și continuitatea fenomenului.

● Pentru **variațiile în care este implicat obiectul secundar** (vezi și Pană Dindelegan 2014b), caracterizat, în limba veche, ca și în româna actuală, prin instabilitate, explicația este, probabil, una internă, de evitare a structurilor în care două argumente interne (direct și secundar) pot apărea, în unele contexte (83a), nediferențiate formal; de aceea, încă din limba veche, structura cu obiect secundar apare mai frecvent cu o realizare marcată a obiectului direct (prin clitic pronominal (83b) sau prin construcție prepozițională (83c)) și cu o realizare propozițională a obiectului secundar (83b,c):

(83) a. **Trei întrebări**$_{\text{SECO}}$ *întrebară* Iudeii$_{\text{S}}$ **părinții**$_{\text{DO}}$ orbului (CC^2.1581: 172 / 9)
b. *învață*-**mă** [să fac voia ta]$_{\text{SECO}}$ (CC^2.1581: 5 / 1)
c. Că *învață* **pre noi** [ca nu trebuiască multă]$_{\text{SECO}}$ (CC^2.1581: 157 / 34)

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

SURSE

AD.1722–5, Antim Ivireanul, *Predici,* ediție critică, studiu introductiv şi glosar de Gabriel Ştrempel, Bucureşti, Editura Academiei, 1962.

AOD.1675–6, *Alexie, omul lui Dumnezeu*, ed. de Maria Stanciu-Istrate, Bucureşti, Fundația Națională pentru Știință şi Artă, 2001 (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, V), p. 89–101.

BB.1688, *Biblia lui Şerban Cantacuzino*, tipărită întâia oară la Bucureşti în 1688, retipărită după 300 de ani în facsimil şi transcriere, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.

CazV.1643, Varlaam, *Cazania*, ediție îngrijită de J. Byck, Bucureşti, Fundația Regală pentru Literatură şi Artă, 1943.

CC[1].1567, Coresi, *Tâlcul evangheliilor*, ediție critică de Vladimie Drimba, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1998.

CC[2].1581, Coresi, *Carte cu învățătură*, publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici, Bucureşti, Atelierele Grafice Socec, 1914.

CDicț.1691—7, Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione,* ediție de Alin-Mihai Gherman, Studiu, note şi text, Cluj-Napoca, CLUSIUM, 2001.

CIst.1700–50, *Istoria Țării Româneşti*, atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino, ediție critică, studiu filologic, studiu lingvistic, glosar şi indice de nume proprii de Otilia Dragomir, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006.

CL.1570, Coresi, *Liturghierul lui Coresi,* text stabilit, studiu introductiv şi indice de Al. Mareş, Bucureşti, Editura Academiei, 1969.

CLM.1700–50, Miron Costin, *Opere,* ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958.

CLRV, Alexandru Mareş (coord.), *Crestomația limbii române vechi,* volumul I, 1521–1639, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1994.

CM.1567, Coresi, *Molitvenic românesc*, ed. de Vladimir Drimba, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1998.

CP[1].1577, Coresi, Psaltire. Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 şi din 1589*, text stabilit şi indice de Stela Toma, Bucureşti, Editura Academiei, 1976.

CPr.1566, Coresi, *Apostol*, ediția I. Bianu, texte de limbă din secolul XVI, *Lucrul apostolesc tipărit de diaconul Coresi la 1563*, Bucureşti, 1930.

CPrav.1560–2, Coresi, *Pravila*, ed. de Gheorghe Chivu, în I. Gheție (coord.), *Texte*, p. 218–230.

Cron.1689, *Cronograf tradus din greceşte de Pătraşco Danovici*, ed. de Gabriel Ştrempel, 2 vol., Bucureşti, Minerva, 1998.

CS.1580–619, *Codex Sturdzanus*, studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text şi indice de cuvinte de Gheorghe Chivu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993.

CV.1563–83, *Codicele voronețean,* ediție critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mariana Costinescu, Bucureşti, Editura Minerva, 1981.

DÎ, *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareş şi Alexandra Roman-Moraru; introducere de Alexandru Mareş, Bucureşti, Editura Academiei, 1979.

DPar.1683, Dosoftei, *Parimiile preste an,* Iaşi 1683, ediție critică de Mădălina Ungureanu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2012.

DRH.A.1635–6, *Documenta Romaniae Historica,* A. Moldova, XXIII, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1996.

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

DRH.B.1646, *Documenta Romaniae Historica,* B. Țara Românească. XXXI, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2003.
Ev.1642, *Evanghelie învățătoare, Govora*, ediție, studiu introductiv, note şi glosar de Alin-Mihai Gherman, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011.
FD.1592–604, *Floarea darurilor,* ediție de Alexandra Roman Moraru, Bucureşti, Minerva, 1996 (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, 1).
ISBD, Nicolae Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni,* ediția a II-a, Vălenii-de-Munte, Tipografia „Datina românească", 1925.
ÎPI.1673–705, *Învățătură despre vreamea de apoi a proorocului Isaia*, ed de Al. Mareş, Bucureşti, Fundația Națională pentru Ştiință şi Artă, 2003 (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, VIII), p. 214–219.
Mareş.TS.1551–3, *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu,* în Al. Mareş (coord.), *Crestomația limbii române vechi,* volumul I, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1994.
MC.1620, Mihail Moxa, *Cronica universală*, ediție critică însoțită de izvoare, studiu introductiv, note şi indici de Gheorghe Mihăilă, Bucureşti, Editura Minerva, 1989.
MI.1630, *Manuscrisul de la Ieud,* text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă şi indice de Mirela Teodorescu şi Ion Gheție, Bucureşti, Editura Academiei, 1977.
NL.~1750–66, Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei* şi *O samă de cuvinte,* text stabilit, glosar, indice şi studiu de Iorgu Iordan, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1959.
NT.1648, *Noul Testament* (Bălgrad / Alba Iulia), Alba Iulia, Reîntregirea, 1998.
PH.1500–10, *Psaltirea Hurmuzaki*, studiu filologic, studiu lingvistic şi ediție de Ion Gheție şi Mirela Teodorescu, București, Editura Academiei Române, 2005.
PO.1582, *Palia de la Orăştie,* text stabilit şi îngrijire editorială de Vasile Arvinte, Ioan Caproşu şi Alexandru Gafton, Iaşi, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2005.
Prav.1581, *Pravila ritorului Lucaci*, text stabilit, studiu introductiv şi indice de I. Rizescu, Bucureşti, Editura Academiei, 1971.
Prav.1646, *Carte românească de învățătură. 1646*, ediție critică întocmită de Colectivul pentru vechiul drept românesc al Academiei R.P.R. condus de acad. Andrei Rădulescu, Bucureşti, Editura Academiei, 1961.
PS.1573–8, *Psaltirea Scheiană*, în *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea*, ediție de Ioan-Aurel Candrea, Bucureşti, 1916.
SB.1604–638, *Lettres roumaines de la fin du XVIe et du débue du XVIIe siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie),* ed. de Alexandru Rosetti, Bucureşti, Arhivele Grafice Socec, MCMXXVI.
SVI.~1670, *Varlaam şi Ioasaf*, în Maria Stanciu Istrate, *Reflexe ale medievalității europene în cultura română veche:* Varlaam şi Ioasaf *în cea mai veche versiune a traducerii lui Udrişte Năsturel*, Bucureşti, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013.
ŞT.1644, *Şeapte taine ale besearecii, Iaşi, 1644*, ediție critică, nota asupra ediției şi studiu filologico-lingvistic de Iulia Mazilu; cuvânt-înainte de Eugen Munteanu, Iaşi, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2012.
ULM.~1725, Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. de P.P. Panaitescu, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1957, p. 57–209.
VRC.1645, Varlaam, *Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc*. Ed. Varlaam, *Opere*, *Răspunsul împotriva catihismului calvinesc*, ediție critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, București, Minerva, 1984.
VN.1630–50, *Viața Sfântului Vasile cel Nou şi Vămile văzduhului*, ed. de Maria Stanciu-Istrate, Bucureşti, Fundația Națională pentru Ştiință şi Artă, 2004 (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, 9).

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

VS.post1700, *Vedenia Sofianei*, ed. de Andrei Timotin, Emanuela Timotin, Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, 2001 (*Cele mai vechi cărţi populare în literatura română*, 6), p. 133–149.

BIBLIOGRAFIE

Arvinte, Vasile, 2004, *Normele limbii române literare în Biblia de la Bucureşti (1688)*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

Candrea, Ioan-Aurel, 1916, *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte,* I, Introducere, Bucureşti, Atelierele Grafice Socec.

Carabulea, Elena, 2007, „Subiectul", în Mioara Avram (coord.), *Sintaxa limbii române în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 24–41.

Delcă, Denisa, 2012, *Pasivul în româna secolelor al XVI-LEA – AL XVIII-LEA,* teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti (nepublicată).

Densusianu, Ovid, 1961 [1938], *Istoria limbii române*, I, II, ediţie îngrijită de J. Byck, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

DGDS – Maria Matin (coord.), *Dicţionarul graiurilor dacoromâne sudice*, vol. II, Literele D – O, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2010.

Dimitrescu, Florica, 1973, „Despre *pre* la acuzativ în limba textelor traduse din slavă în secolul al XVI-lea", în Florica Dimitrescu (ed.), *Contribuţii la istoria limbii române vechi*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, p. 38–43.

Dragomirescu, Adina, 2010, *Ergativitatea. Tipologie, sintaxă, semantică,* Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Dragomirescu, Adina, 2013a, „O schimbare parametrică de la româna veche la româna modernă în sintaxa formelor verbale compuse cu auxiliar", *Limba română*, LXII, 2, p. 225–239.

Dragomirescu, Adina, 2013b, „Scrambling in old Romanian. An interesting correlation with V-Aux and V-Cl", comunicare susţinută în cadrul *The 15th Annual Conference of the English Department*, University of Bucharest, *Literature and Cultural Studies Section*, ACED-15, 8 iunie 2013.

Frâncu, Constantin, 2001, *Conjunctivul românesc şi raporturile lui cu alte moduri şi timpuri,* Iaşi, Casa Editorială Demiurg.

Frâncu, Constantin, 2009, *Gramatica limbii române vechi (1521–1780)*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg.

GR 2013 – Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *The Grammar of Romanian*, Oxford, Oxford University Press.

Ledgeway, Adam, 2009, *Grammatica diacronica del napoletano*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag.

Ledgeway, Adam, 2011, „Syntactic and Morphosyntactic Typology and Change", in Martin Maiden, John Charles Smith, Adam Ledgeway (eds), *The Cambridge History of the Romance Languages*, vol. I. *Structures*, Cambridge / New York, Cambridge University Press, p. 382–471.

Manoliu-Manea, Maria, 2011, „Pragmatic and Discourse Change", în Martin Maiden, John Charles Smith, Adam Ledgeway (eds), *The Cambridge History of the Romance Languages*, vol. I. *Structures*, Cambridge / New York, Cambridge University Press, p. 472–531.

Nedelcu, Isabela, 2013, *Particularităţi sintactice ale limbii române în context romanic. Infinitivul*, Bucureşti, Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române.

Nedelcu, Isabela, 2014, „Two Types of Infinitival Complex Predicates: a Diachronic Perspective", în Gabriela Pană Dindelegan, Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Irina Nicula, Alexandru Nicolae, Louise Esher (eds), *Diachronic Variation in Romanian*, Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, 2014, p. 223–249.

BDD-V1119 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

Pană Dindelegan, Gabriela, 1968, „Regimul sintactic al verbelor în limba română veche”, *Studii şi cercetări lingvistice*, XIX, 3, p. 265–296.
Pană Dindelegan, Gabriela, 2013, „Verbul şi impersonalitatea”, comunicare la *Al V-lea Simpozion Internațional de Lingvistică,* organizat de Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, 27–28 septembrie.
Pană Dindelegan, Gabriela, 2014a, „Does old Romanian have *mixed categories*?”, în Gabriela Pană Dindelegan, Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Irina Nicula, Alexandru Nicolae, Louise Esher (eds), *Diachronic Variation in Romanian*, Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, p. 195–222.
Pană Dindelegan, Gabriela, 2014b, „Direct and secondary object ditransitive structures in old Romanian”, *Linguistica Atlantica*, 33, 2, p. 25–37.
Pană Dindelegan, Gabriela, 2014c, „Mecaniusme discursive de emfază şi focalizare în limba veche. Cu referire specială la subiect”, în *Actele celui de al V-lea Simpozion internațional de lingvstică,* București (sub tipar).
Spătaru-Pralea, Mădălina, 2013, *Concurența infinitiv – conjunctiv în limba română*, Bucureşti, Editura Universitară.
TDL – Valeriu Rusu (coord.), *Tratat de dialectologie românească,* Craiova, Scrisul Românesc, 1984.
Uşurelu, Camelia, 2014, „The Grammaticalization of Direct and Indirect Object Doubling in Old Romanian”, în Gabriela Pană Dindelegan, Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Irina Nicula, Alexandru Nicolae, Louise Esher (eds), *Diachronic Variation in Romanian,* Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, p. 359–384.

VALENCY VARIATIONS IN THE CONSTRUCTION OF VERBS IN OLD ROMANIAN

(*Abstract*)

On the basis of a rich corpus of old Romanian texts (centuries 16-18), we present a typology of verbal valency alternations, and identify the classes of verbs which display them (alternations: transitive vs. intransitive, prepositional intransitive vs. dative intransitive, verbs with subjects vs. subjectless verbs, reflexive vs. non-reflexive, variation in the choice of selected prepositions). In the second part of the paper, we examine the difference from present-day Romanian and put forward possible explanations for each type of variation. The diversity of the types of alternations, on the one hand, and the big frequency of the varying constructions in old Romanian, on the other hand, stem from the fact that the rules of the verb constructions were insufficiently stabilized in this period. This may account for the multiple hesitations and, in the case of translations, for the great frequency on loan translations.

BDD-V1119 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)